

процес аналізу і прийняття управлінських рішень по конкретному елементу обліку і зменшує кількість помилок. Важливим завданням обліку банківських операцій є недопущення або зведення до мінімуму використання овердрафту.

Література

1. Войтюшенко Н.М. Інформаційні системи і технології в обліку [Текст]: навч. посіб. / Н.М. Войтюшенко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – 340 с.
2. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку [Текст]: Наукове видання / С.В. Івахненко. – Житомир, 2009. – 416 с.
3. Кравченко О.О. Автоматизація виконання банківських операцій на підприємствах [Текст] / О.О. Кравченко, В.В. Первеев. – Бер-

дянськ: «Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу». – 2009, – №2(6). – С. 61–65.

4. Подуражня Ю. Місце інформаційного програмного забезпечення в системі бухгалтерського обліку [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_14/Podurajnya.pdf.

5. Уткина С.А. Типичные ошибки в бухгалтерской отчетности [Текст]: практическое пособие / С.А. Уткина. – М.: Омега-Л, 2009. – 216 с.

6. Юдина С.А. Преимущества автоматизации бухгалтерского учета на предприятии на примере использования программы «1С:Бухгалтерия» [Текст] / С.А. Юдина – Х.: «Управління розвитком». – 2010. – №9. – С. 56–58.

Г.Е. МЕНЯЙЛОВА,
здобувач, Національний університет біоресурсів і природокористування

Методика прогнозування обсягів споживання молока та молокопродуктів на основі теорії раціонального споживання як інструмент визначення перспектив розвитку молокопереробних підприємств

Запропоновано методику прогнозування обсягів споживання молока та молокопродуктів на основі теорії раціонального споживання. Дана методика дозволяє враховувати вплив на обсяги споживання таких чинників, як темпи зміни ціни на молокопродукти, реальних доходів та частки витрат на харчування у середньому сукупному доході. Прогнозування обсягів споживання молока та молокопродуктів надає змогу визначити перспективи розвитку молокопереробних підприємств і на цій основі визначити шляхи підвищення ефективності їхнього функціонування.

Ключові слова: раціональне споживання, молоко, молокопродукти, молокопереробні підприємства, доходи, структура витрат, обсяги споживання, темпи змін.

Предложена методика прогнозирования объемов потребления молока и молокопродуктов на основе теории рационального потребления. Данная методика позволяет учитывать влияние на объемы потребления таких факторов, как темпы изменения цены на молокопродукты, реальных доходов и доли расходов на питание в среднем совокупном доходе. Прогнозирование объемов потребления молока и молокопродуктов дает возможность определять перспективы развития молокоперерабатывающих предприятий и на этой основе определить пути повышения эффективности их функционирования.

Ключевые слова: рациональное потребление, молоко, молокопродукты, молокоперерабатывающие предприятия, доходы, структура расходов, объемы потребления, темпы изменений.

The method of forecasting consumption of milk and milk-based theory of sustainable consumption. This method allows to take into account the impact on the consumption of such factors as the pace of change in prices for dairy products, real incomes and share of food in average total income. Forecast of consumption of milk and milk products allows to determine the prospects of milk processing plants and on this basis to identify ways to improve their functioning.

Keywords: sustainable consumption, milk, milk products, milk processing plants, revenue, cost structure, consumption, rates of change.

Постановка проблеми. Молоко та молочні продукти є в Україні традиційними продуктами харчування, історія споживання яких налічує тисячі років. У них міститься близько двадцяти збалансованих амінокислот, стільки ж жирних незамінних кислот, цукролактоза, кальцій та необхідний для людського організму білок тваринного походження. Саме завдяки своїй цінності та незамінності молоко та молокопродукти відносяться до соціально значущих товарів спо-

живання і є життєво необхідними в харчуванні українців. Тому проблеми виробництва і споживання молока і молокопродуктів, прогнози щодо тенденцій у галузі набувають усе більшу актуальність.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам розвитку та удосконалення ринку молока і молокопродуктів України, перспективам розвитку молокопереробних підприємств присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених: П.Т. Саблука, Т.Л. Мостенської, М.М. Ільчука, В.І. Бойка, В.Н. Зимовця, М.П. Коржинського.

Мета статті. Молокопереробні підприємства нашої держави повинні повноцінно забезпечувати населення молокопродуктами і бути ефективними за продукцією кінцевого споживання, тобто давати прибуток на всіх стадіях виробництва та руху сировини від її виробництва, переробки і до стадії доведення кінцевого продукту до споживача. Кризова ситуація, яка склалася в молочному підкомплексі, зумовила істотне погіршення забезпечення населення найбільш цінними продуктами харчування – молоком та молокопродуктами. Українці споживають молока менше норми, що рекомендована Українським НДІ гігієни харчування (380 кг на рік на одну особу в перерахунку на молоко). [3, с. 433]. Такий стан речей негативно впливає і на ефективність діяльності молокопереробних підприємств. Адже саме на стадії реалізації молокопереробне підприємство повертає вартість витрачених ресурсів і отримує прибуток.

Таким чином, прогнозування обсягів споживання молока та молокопродуктів населенням є основою для визначення перспектив розвитку молокопереробних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Полтавська область входить у групу регіонів України, в яких виробництво і споживання молока на душу населення є одним із найвищих у державі. В 2010 році виробництво молока в області було на рівні 701,4 тис. т, що на душу населення становило 467,7 кг [4]. У Полтавській області виробляються майже всі види молокопродукції. Найбільш інтенсивне виробництво – сирів (жирних, сичужних, кисломолочних, плавлених, твердих), кисломолочних продуктів, молока, гранульованих і сухих продуктів (маслянка та сироватка). Виробництво області в ос-

новному зорієнтовано на внутрішній ринок, основні споживачі – населення області та прилеглих регіонів.

Молокопереробні підприємства області постійно працюють, збільшуючи обсяги виробництва, рентабельність та прибутковість. Їмність споживчого ринку області дозволяє нарощувати обсяги виробництва, але стримуючим фактором цього є постійне дорожчання молокопродукції та низька платоспроможність населення, тому для молокопереробних підприємств є актуальним питанням обсягів збуту своєї продукції. Забезпечення ефективного збуту виробленої продукції на основі сучасних маркетингових підходів є важливим напрямом у діяльності молокопереробних підприємств.

Рівень споживання продовольчих товарів у цілому, і молочних продуктів зокрема, напряму залежить від ціни, розміру доходу споживачів. За останні роки відбулися суттєві зміни у доходах населення, що, у свою чергу, спричинило зрушення в структурі споживання. Впливаючи на ринкову пропозицію, споживач сам перебуває під впливом багатьох чинників, що визначають його попит. Адже рівень доходів, динаміка цін на інші споживчі товари, політика ціноутворення та обсяги споживання взаємопов'язані і перебувають у постійній взаємодії та взаємовпливі.

Економічна ситуація, що склалася, призвела також до зміни структури витрат населення. Уповільнення інфляційних процесів сприяло перерозподілу грошової маси в напрямках використання грошових доходів населення. З року в рік знижується частка витрат на харчування (табл. 1).

Позитивним є те, що спостерігається тенденція до збільшення реальних доходів домогосподарств, що не може не впливати на зміну структури споживання харчових продуктів. Обсяги споживання основних видів харчування в середньому за рік на одну особу наведено в табл. 2.

Слід зазначити, що за досліджувані роки структура харчування покращилася, оскільки є тенденція до зменшення споживання таких продуктів, як цукор, олія, хлібопродукти, олія. За період з 2004 по 2010 рік суттєво зросло споживання таких білкових продуктів, як м'ясо і м'ясопродукти (+26,2%), яйця (+5,6%), риба і рибопродукти (+5,3%), фрукти, ягоди, горіхи, виноград (+25%), овочі та баштанні (+11,1%). Негативним є те, що, незважаючи на суттєве зро-

Таблиця 1. Доходи, витрати на харчування домогосподарств у Полтавській області за 2004–2010 роки

Показник	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	3	4	5	6	7	8	9
Середній сукупний дохід на одне домогосподарство, грн./рік	10119,6	14848,8	17133,6	21309,6	29521,2	30498	40842,0
Реальний наявний дохід домогосподарства у відсотках до попереднього року, %	129,2	146,7	115,4	124,4	138,5	103,3	110,9
Середні витрати на харчування в одному домогосподарстві, грн./рік	6061,64	8686,55	10057,23	11741,59	16236,66	16529,92	21768,79
Питома вага витрат на харчування у середньому сукупному доході, %	59,9	58,5	58,7	55,1	55,0	54,2	53,3
Зміни середніх витрат на харчування у відсотках до попереднього року, %	124,2	143,3	115,8	116,7	138,3	101,8	131,7

Джерело: дані Державного управління статистики у Полтавській області та розрахунки автора [1].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Таблиця 2. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах Полтавської області (в перерахунку в первинний продукт) у середньому за рік у розрахунку на одну особу за 2004–2010 роки

Найменування продуктів харчування, од. виміру	Роки							Зміни обсягів споживання 2010 року до 2004 року, в %
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
М'ясо і м'ясопродукти, кг	50,4	55,2	63,6	63,6	64,8	56,4	63,6	126,2
Молоко і молочні продукти, кг	253,2	279,6	294	283,2	270	230,4	206,4	81,5
Яйця, шт.	216	240	240	228	240	216	228	105,6
Риба і рибопродукти, кг	22,8	26,4	26,4	25,2	30,0	24,0	24,0	105,3
Цукор, кг	49,2	44,4	38,4	37,2	42	37,2	34,8	70,7
Олія та інші рослинні жири, кг	21,6	21,6	20,4	18,0	20,4	19,2	19,2	88,9
Картопля, кг	130,8	118,8	118,8	109,2	114,0	116,4	114,0	87,2
Овочі та баштанні, кг	108,0	114,0	118,8	105,6	111,6	127,2	120,0	111,1
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	33,6	37,2	33,6	38,4	38,4	37,2	42,0	125,0
Хліб і хлібні продукти, кг	129,6	130,8	123,6	121,2	124,8	112,8	115,2	88,9

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Полтавській області [1].

стання доходів домогосподарств, з 2007 року споживання молокопродуктів на душу населення постійно знижується (–81,5%). Така ситуація має вкрай негативний вплив на розвиток молокопереробних підприємств Полтавської області.

Зниження обсягів споживання пояснюється тим, що дорожчання молокопродукції випереджає зростання доходів. У табл. 3 наведені дані щодо змін обсягів споживання молока й молокопродуктів та темпів змін цін на них за 2004–2010 роки.

Таким чином, можна зробити висновок, що споживач раціонально перерозподілив свої витрати на продукти харчування в бік збільшення витрат на такі білкові продукти – м'ясо, яйця, риба – за рахунок зменшення споживання молока та молокопродуктів. Використовуючи дані, що наведені в табл. 1 і табл. 3, зробимо прогнозні розрахунки щодо зміни обсягів споживання молокопродуктів залежно від темпів змін доходів домогосподарств, питомої ваги витрат на харчування у середньому сукупному доході, цін на молокопродукти. В основу прогнозування покладемо теорію раціонального споживання, що являє собою таку задачу:

$$U(x) \rightarrow \max, \quad (1)$$

де $U(x)$ – обсяг споживання залежно від ціни, при цьому існує така умова:

$$\sum_{i=1}^n p_i x_i \leq s, \quad (2)$$

де $U(x) = \prod_{i=1}^n (x_i)^{\alpha_i}$ – неокласична функція корисності;

p_i, x_i – ціна й обсяг i -того продукту, s – фінансове забезпечення,

$a_i s$ – фінанси, що використовуються для купівлі i -того продукту;

n – кількість продуктів, що купується.

Рішенням даної задачі буде:

$$x_i = a_i s / p_i, \quad (3)$$

Спрогнозувати обсяг споживання за допомогою даної формули можливо, якщо відомі прогнозні показники правої частини, а саме фінанси, що використовуються для купівлі i -того продукту, й ціна на цей продукт.

Оскільки обсяги споживання молока та молочної продукції, як зазначалося вище, залежать від реальних доходів населення, цін на дані продукти й обсягів витрат на даний вид продукту, було розглянуто три можливі ситуації:

1) збереження існуючих тенденцій щодо зміни реальних доходів домогосподарств, цін на молоко і молочну продукцію й питомої ваги витрат на харчування у середньому сукупному доході;

2) ціни на молоко та молочні продукти дорожчають на 10% щорічно при існуючій тенденції щодо змін реальних доходів і питомої ваги витрат на харчування у середньому сукупному доході;

3) ціни на молоко та молочні продукти дорожчають на 10% щорічно, питома вага витрат на харчування у середньому сукупному доході залишається на рівні 2010 року, реальні доходи зростають з урахуванням існуючих тенденцій.

На основі отриманих розрахункових значень обсягів споживання молока та молокопродуктів на період до 2014 року включно можна зробити висновки, що збільшення обсягів споживання можливе за умови випередження зростання

Таблиця 3. Зміни в споживанні молока та молочних продуктів населенням Полтавської області й зміна цін на них за період 2004–2010 років

Показник	Роки						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	3	4	5	6	7	8
Зміни в споживанні молочних продуктів (в перерахунку в первинний продукт) у відсотках до попереднього року, %	100,5	110,4	105,2	96,3	95,3	85,3	89,6
Зміни ціни на молокопродукти, в % до попереднього року	117,6	114,6	105,9	148,1	109,1	115,7	120,5

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики в Полтавській області [1].

Таблиця 4. Прогнозні значення обсягів споживання молока та молокопродуктів на період до 2014 року включно

Обсяги споживання, кг на рік на 1 особу, по роках				
	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5
Ситуація I	211,4	182,1	149,8	114,9
Ситуація II	239,1	217,6	169,2	134,3
Ситуація III	266,9	284,4	270,2	281,1

Розрахунки автора.

реальних доходів над випередженням зростання цін на молоко та молочні продукти удвічі при незмінній частці витрат на харчування від реального доходу.

Отримані розрахункові значення наведено в табл. 4.

Розв'язати проблему збільшення споживання молока та молокопродуктів населенням України можна за рахунок впровадження і застосування технологій, які б дозволяли більш повно використовувати сировину – молоко, що дозволить знизити її собівартість, адже вартість молока–сировини у собівартості готової продукції становить до 70%. Іншим напрямом є розроблення і впровадження державної соціальної політики, спрямованої на зростання та перерозподіл грошових доходів населення.

Одним з ефективних інструментів регулювання й споживання молока та молокопродуктів є податкова політика і податкова система. На рівень і структуру ціни реалізації молокопродуктів суттєвий вплив має податок на додану вартість (ПДВ). Диференціація основного непрямого податку – податку на додану вартість по групах товарів – дає змогу регулювати попит на різні товари за рахунок зміни цін для кінцевого споживача. У більшості країн, де використовується ПДВ, його ставка поділяється на стандартну (для товарів масового попиту), зменшену (для продовольчих товарів та медичних послуг) та підвищену (товари елітної групи). У країнах Західної Європи ПДВ на молоко і молочні продукти становить 5–7%, в Австралії, Канаді, США Бразилії, Великій Британії ПДВ на молочні продукти не застосовується [2].

Висновки

Основним чинником, що впливає на обсяги споживання молока та молокопродуктів в Україні, і зокрема в Полтавській області, є співвідношення зміни цін на зазначені про-

дукти і реальних доходів населення. Саме високі ціни на молокопродукти, темпи змін яких випереджають темпи змін реального доходу населення, справляють негативний вплив на обсяги споживання. Прогнозування обсягів споживання молока та молокопродуктів на основі теорії раціонального споживання свідчить на період до 2014 року, що збільшити обсяги споживання можливо тільки за умови випередження зростання реальних доходів над випередженням зростання цін на молоко та молочні продукти удвічі при незмінній частці витрат на харчування від реального доходу. Зменшити ціни на молокопродукцію можливо шляхом впровадження нових технологій, що дозволять поглибити переробку молока–сировини та впровадити нові види продукції.

Державне регулювання також має суттєвий вплив на стимулювання до збільшення обсягів споживання молокопродуктів, зокрема шляхом зменшення ставок податку на додану вартість на зазначені товари, як соціально значущі.

Література

1. Дані Головного управління статистики у Полтавській області [Електрон. ресурс] // Офіційний сайт Головного управління статистики у Полтавській області. – Режим доступу: www.poltava-stat.gov.ua
2. Пошкус Б. Ценовая цепь на молоко. Доля животноводов в конечной цене продукции занижена / Боллус Пошкус // Крестьянские Ведомости 13.04.2009 // <http://agronews.ru/articleview.php?AId=1829>
3. Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: монографія у 2 т., т. 1 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – 831 с.
4. Тваринництво України: Статистичний збірник Державний комітет статистики [Електрон. ресурс] // Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Т.Г. БЕЛОВА,
к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій,
Т.В. СИНЕБОК,
магістрант, Національний університет харчових технологій

Дослідження інтенсивності конкуренції на ринку

Розглянуто теоретичні підходи щодо визначення інтенсивності конкуренції на ринку, можливості її вимірювання.

Наведено чинники, які визначають інтенсивність конкуренції в галузі і на ринку. Визначено показники, які засто-